

Motion

1977/78: 1922

av Per-Olof Strindberg och Lars Schött
med anledning av propositionen 1977/78: 159 om ändring i lagen
(1966: 413) om vapenfri tjänst, m. m.

Det svenska försvaret är uppbyggt på den allmänna värnpliktens idé, och detta innebär att män i viss ålder är pliktiga att fullgöra ålagd militärtjänst. Vapenfrilagstiftningen medger undantag från denna plikt under vissa förutsättningar. Värnpliktiga som inte uppfyller de angivna förutsättningarna skall inte befrias från värnplikt, och ansökningar som inte är tillräckligt grundade skall alltså inte heller leda till befrielse.

I förevarande proposition föreslås ett flertal förändringar av gällande lagstiftning rörande vapenfri tjänst. Propositionen har föregåtts av en parlamentariskt sammansatt utredning som arbetat i flera år och ett med anledning av utredningens förslag brett remissförfarande. Förevarande motion behandlar två punkter där propositionsförslaget mot bakgrund av utredning och remissvar framstår som mindre väl motiverat. I anslutning härtill framförs förslag om förändringar i propositionen på dessa två punkter.

1. Förslaget till villkorsformulering i 1 § lagen om vapenfri tjänst

Utredningens förslag som utförligt motiveras och analyseras innebar modernisering av lagtexten och vissa sakliga förändringar, som i stort innebär att möjligheterna att erhålla vapenfri tjänst vidgades. I grunden var dock förslaget på denna punkt ett utslag av den principiellt avgörande tanken att den skulle ha rätt att erhålla tillstånd till vapenfri tjänst vilkens övertygelse om livets okränkbarhet var sådan, att den förhindrade vederbörande att delta i *varje form* av organiserat vapenbruk. Denna tanke gavs den språkliga utformningen i utredningsförslaget att, om övervägt bruk av vapen mot annan ej är förenligt med värnpliktigs personliga allvarliga övertygelse, han äger erhålla tillstånd att i stället för värnpliktstjänstgöring fullgöra vapenfri tjänst. Om denna formulering och dess innebörd rådde i utredningen enighet. Remissinstanserna anser över lag utredningens förslag på denna punkt kunna ligga till grund för lagstiftning. Propositionen innehåller en annan formulering än utredningen föreslog. Därutöver innehåller propositionen inte, vilket är synnerligen angeläget från rättstillämpningssynpunkt, någon klargörande motivering till det förslag som nu framläggs. Propositionsförslaget skulle kunna tolkas som ett frångående av kravet på att övertygelsen hos den sökande

skall knytas till hans uppfattning om människolivet och i stället innebära ett krav på att den enskilde kan göra antagligt att han kommer att vägra fullgöra värnpliktstjänstgöring. En sådan villkorsbeskrivning kan inte rimligen stå i överensstämmelse med lagens syfte. Det bör slås fast att det är den sökandes uppfattning om människolivets okränkbarhet som skall vara avgörande.

2. Prövningsförfarandet

Vapenfriutredningens förslag i vad gällde prövningsförfarandet var inte enhälligt. Men oenigheten inskränkte sig till att en av utredningens sex ledamöter reserverade sig på denna punkt. Remissinstanserna gav också på denna punkt uttryck för delade meningar, men en klar majoritet av instanserna ställde sig tveklöst bakom uppfattningen att ett prövningsförfarande skulle behållas i huvudsak enligt utredningens förslag.

Det är endast sökande som uppfyller de i lagen noggrant angivna villkoren som skall erhålla vapenfri tjänst. Det är därför inte möjligt att godta en ordning som innebär att den sökande utan särskild prövning kan befria sig från värnplikten genom egen förklaring att han uppfyller villkoren, vilket i praktiken kan bli fallet om propositionens förslag genomförs.

Konsekvenserna av det föreslagna prövningssystemet är också svåra att överblicka. Våren 1976 beslöt Bundestag i Västtyskland om en lagändring, vilken i korthet innebar att prövningsförfarandet vid ansökan om vapenfri tjänst togs bort. Sedan lagen trätt i kraft ökade antalet ansökningar markant. Under augusti—december 1977 ansökte omkring 45 000 om vapenfri tjänst. Under samma tid 1976 var antalet 13 000. Om denna trend fortsätter kommer årskvoten vapenfrisökande att uppgå till över 100 000. Antalet tjänstedugliga värnpliktiga kommer de närmaste åren att uppgå till drygt 300 000. Bundeswehrs behov är omkring 225 000, varför resultatet blir att man på sikt ej kommer att kunna täcka sitt behov. Författningsdomstolen i Karlsruhe har nyligen behandlat frågans juridiska aspekt och funnit att lagändringen är juridiskt ogiltig, då den strider mot grundlagen.

Vapenfrinämndens statistik visar att antalet ansökningar ökat den senaste tiden. Under tiden 1 januari—15 april 1978 hade 885 ansökt om vapenfri tjänst. Motsvarande siffra för 1977 är 629, dvs. antalet ansökningar har ökat med nära 30 % under denna period.

Ett prövningsförfarande som i realiteten innebär att sökanden själv avgör huruvida han skall göra tjänst med vapen eller ej kan innebära en utveckling där värnpliktsprincipen på sikt urholkas.

Prövningsförfarandet bör emellertid kunna förenklas i förhållande till vad som nu sker. Förfarandet bör främst inriktas på att utröna den sö-

kandes inställning till bruk av vapen mot annan. I denna fråga får man huvudsakligen bygga på den sökandes egen förklaring. Prövningen torde främst få inriktas på att utröna om det är fråga om en övertygelse av erforderlig fasthet. För att denna övertygelse skall kunna utrönas bör den sökande ha ett samtal med en utredningsman. Utredningsmannen föreslås få ha till uppgift att för den sökande klargöra innebörden av lagens förutsättningar och att låta den sökande pröva sin uppfattning mot denna bakgrund. Utredningsmannen skall sedan bedöma om den sökandes uttalade uppfattning är uttryck för en allvarlig övertygelse.

Förfarandet bör med dessa utgångspunkter anordnas på följande sätt. Vapenfrinämndens beslutfunktion bör kvarstå. Ansökan om vapenfri tjänst bör ske enligt nuvarande principer. Den bör som f. n. vara skriftlig och innehålla de skäl den sökande vill åberopa samt önskemål om slag av tjänstgöring. Intyg och andra handlingar som den sökande önskar åberopa skall bifogas ansökningen. Sedan ansökningen kommit in till vapenfrinämnden, kallas den sökande till en utredning. Utredningen i ärendet bör göras av en särskild utredare.

Utredningssamtalet bör enligt utredningen koncentreras kring frågan om bruk av vapen och arten av den sökandes övertygelse. Utredningen bör vidare — förutom själva utredningssamtalet — ha till uppgift att informera sökanden om förutsättningarna för den vapenfria tjänsten och dess innebörd. Genom utredningsförfarandet bör dessutom skapas visst underlag för bedömning av vilket slag av tjänstgöring den sökande kan vara lämpad för. Samtalet bör inte redovisas på det sätt som sker för närvarande. En viss standardisering av utredningsförfarandet bör kunna ske genom att ett formulär inriktat på de för prövningen mest relevanta avsnitten utnyttjas.

Formuläret bör innehålla utredarens anteckningar. Den sökandes skäl och motivering bör anges, liksom en kort redovisning av utredningssamtalet (korta data om uppväxttiden, den sökandes etik beträffande vapenbruk och inställning till försvar).

Den sökandes önskemål om typ av vapenfri tjänst bör även anges. I formuläret bör notering göras om utredarens rekommendation (bifall, avslag m. m.) och motiveringen till denna.

Sedan utredningen i vapenfriärendet har verkställts, skall vapenfrinämnden avgöra ärendet. Det är angeläget att varje ärende blir föremål för ett noggrant övervägande med hänsyn till de allvarliga konsekvenser som nämndens beslut kan få för den enskilde.

Häri får också inrymmas den grundläggande tanken att den enskilde sökandes uppfattning bör tillmätas den största vikt när man skall fatta beslut i vapenfrifrågan och att, som föredragande statsrådet uttalar med anledning av lagrådets yttrande i denna fråga, sökandes bevisbörda för styrkande av den övertygelse han hävdar inte bör vara tung.

Med anledning av vad som anförts hemställs

1. att riksdagen beslutar att vad som i motionen anförts om 1 § lagen om vapenfri tjänst ges regeringen till känna,
2. att riksdagen beslutar att vad som i motionen anförts om prövningsförfarandet vid ansökan om vapenfri tjänst ges regeringen till känna.

Stockholm den 17 april 1978

PER-OLOF STRINDBERG (m)   LARS SCHÖTT (m)